

ПРАВО

Анісімов Д.О. курсант начальної групи КМ-232

Науковий керівник: к.ю.н. Шаблистий В.В., начальник кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпропетровськ, Україна)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ДІЙОВИМ КАЯТТЯМ

Конституція України проголосила, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Це зумовлює необхідність створення дієвих правових механізмів, завданням яких є забезпечення прав потерпілих від злочинів осіб та інтересів держави. Одним з елементів цього є використання пом'якшення кримінально-правового впливу на осіб, які вчинили злочини, за умови їх позитивної посткримінальної поведінки, що сприяє досягненню оптимальних результатів у згладжуванні заподіяної злочином шкоди, компенсації та відшкодування за завдані збитки, збереженню сил і засобів правоохоронних органів, що дозволяє останнім концентрувати зусилля на пріоритетних напрямках протидії злочинності [1].

З набуттям чинності Кримінальним кодексом (далі – КК) України 2001 року розпочалося впровадження у правозастосовну практику вперше формально відокремленого комплексу норм, що передбачають звільнення від кримінальної відповідальності. Так, згідно з даними Державної судової адміністрації України, від кримінальної відповідальності були звільнені у 2002 році – 12579 осіб, у 2003 році – 27079 осіб, у 2004 році – 22557 осіб, у 2005 році – 30260 осіб, у 2006 році – 23655 осіб, у 2007 році – 32021, а у 2008 році – 22789 осіб. Як видно, діяльність нашої держави спрямована на досягнення цілей кримінального права засобами заохочення і триває з 2001 року до теперішнього часу [2].

Одним із видів звільнення від кримінальної відповідальності є дійове каяття. Визначення цієї підстави надається в дев'ятому розділі КК ст. 45 «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям». Особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення злочину щиро покалася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

На даний час не існує однакового розуміння які елементи ст. 45 КК є обов'язковими, а які факультативними. Це питання ми спробуємо з'ясувати у цій доповіді.

В.В. Ярош проаналізувавши, ст. 45 КК, дійшов висновку, що дійове каяття характеризується трьома елементами, а саме: щирим розкаянням, активним сприянням розкриттю злочину та повним відшкодування заподіяного збитку або усуненням нанесеної шкоди. Він вважає, що відсутність хоча б однієї із зазначених складових дійового каяття виключає звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст. 45 КК. Виключення можуть становити лише випадки вчинення злочину або замаху на нього, внаслідок яких не заподіяний збиток або не нанесена шкода [3].

С.В. Дрьомов поділяє елементи звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із дійовим каяттям на обов'язкові та факультативні. До обов'язкових він відносить дійове каяття, а до факультативних - активне сприяння розкриттю злочину, а та-

кож повне відшкодування завданих збитків та усунення заподіяної шкоди. Такий поділ науковець аргументує тим, що не завжди суду та органам досудового розслідування необхідна активна допомога у розкритті злочину особи, яка власне і вчинила певне суспільно небезпечне діяння. Окрім того, не завжди вчинення суспільно небезпечного діяння призводить до заподіяння шкоди або збитків, тож у такому випадку відпадає необхідність у їхньому повному відшкодуванні [4].

З цього приводу В.М. Кобернюк зазначає, що кожний злочин чи замах на нього, навіть за відсутності матеріальних збитків, порушує нормальні суспільні відносини, тобто заподіює шкоду, якщо не конкретній особі, то інтересам суспільства і держави. Тому він не може погодитися із думкою інших авторів, які вважають, що коли у випадку вчинення злочину шкода взагалі не настає, то й відшкодовувати і усувати нічого. Навпаки, у Постанові Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 № 12 «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» наводяться різні способи відшкодування заподіяної злочином шкоди, наприклад, її загладжування шляхом прилюдного вибачення за завдану образу тощо (п. 3) [5].

Ми поділяємо думку В.М. Кобернюка, що такий елемент, як повне відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди, наявний у будь-якому випадку застосування дійового каяття як підстави для звільнення від кримінальної відповідальності, незалежно від виду і характеру злочину. Вказане стосується і активного сприяння у розкритті злочину. Навіть якщо злочин вчинений в умовах очевидності, і встановлення його фактичних обставин не викликає складності для органів, які ведуть процес, пасивна, бездіяльна поведінка особи, яка вчинила злочин, є перешкодою для застосування такої підстави для закриття кримінального провадження зі звільненням обвинуваченого від кримінальної відповідальності, як дійове каяття.

Варто відзначити, що судова практика розцінює як активне сприяння у вчиненні злочину надання особою органам досудового розслідування будь-якої допомоги в установленні невідомих їм обставин справи (п. 3 вищезазначеної Постанови Пленуму Верховного Суду України [6]). Всі обставини справи, незалежно від зібраної доказової бази, може знати лише злочинець, тож вважати дану умову застосування дійового каяття факультативною також немає підстав.

Однак, як показує практика, деякі суди спрощено підходять до вирішення питання дійового каяття й звільняли осіб від кримінальної відповідальності лише при наявності одного із цих елементів, тоді як заподіяний збиток відшкодований не був. Також, у постановках деяких судів, як підстава для звільнення від кримінальної відповідальності вказувалося дійове каяття, але в мотивованій частині не визначалося в чому воно полягає [3].

Законодавець при прийнятті КК 5 квітня 2001 року вбачав, що всі елементи передбачені в ст. 45 є обов'язковими. Таким чином, мова йде про необхідність налагодження механізму правового регулювання звільнення від кримінальної відповідальності.

Перелік посилань

1. Житний О. О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям: Автореферат. дис... канд. юр. наук. Харків. 2003. С. 2.
2. Козак О. С. Ефективність звільнення від кримінальної відповідальності в Україні : монографія / О. С. Козак ; за ред. О. М. Бандурки. – К. : Освіта України, 2009. – С. 204.
3. Ярош В. В. Дійове каяття як підстава звільнення від кримінальної відповідальності передбачена загальною частиною Кримінального кодексу України / В. В. Ярош // Форум права. – 2013. - № 1. – С.1244-1250 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13yvvkku.pdf>.

4. Дрьомов С. В. Коментар до статті 45 "Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям" Кримінального кодексу України / С. В. Дрьомов // Кримінальне право України. - 2006. - № 10. - С. 42-44.
5. Кобернюк В. М. Закриття кримінального провадження зі звільненням обвинуваченого від кримінальної відповідальності на підставі дійового каяття / В. М. Кобернюк // Актуальні проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства й удосконалення діяльності судових і правоохоронних органів України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Луганськ (20 квіт. 2012 р.) / М-во внутр. справ України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. – С. 358–362 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nulau.edu.ua/bitstream/123456789/1466/1/Kobernik.pdf>.
6. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 № 12 «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05>.

Бершов А.І. курсант гр. ГБ – 131

Науковий керівник: Христова Ю.В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпропетровськ, Україна)

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У МОЛОДІ

В останні роки питання громадянського виховання студентської молоді були предметом уваги багатьох вчених. Зокрема, О. Алексеева досліджувала питання щодо виховання громадянськості студентів в зарубіжних школах, О. Абрамчук – питання патріотичного виховання студентів, Р. Антонюк – особливості громадянського виховання в контексті полікультурного впливу на молодь, Т. Белавіна і М. Боришевський – становлення культури громадянськості та соціальної відповідальності молоді, В. Бутенко – використання мистецтва в системі громадянського виховання молоді, Л. Бутенко – інтерпретації творів як засобу громадянського виховання учнів, С. Гнатенко – виховання громадянськості студентів вищих навчальних закладів, П. Ігнатенко – виховання громадянина на засадах українського народознавства, О. Киричук – особливості громадянського самовизначення. При цьому у науково-педагогічних дослідженнях наголошувалося на тому, що можливості вищої освіти у здійсненні громадянського виховання студентів є такими, що дозволяють вирішувати широкий спектр питань, пов'язаних з формуванням у студентської молоді громадянської свідомості (почуттів, знань, понять, уявлень, поглядів, переконань, ідеалів, позицій, світогляду), а також громадянської активності (інтересів, орієнтацій, потреб, діяльності, поведінки, організації повсякденного життя, спілкування, праці, навчання, творчості). З огляду на це виявляється доцільним виділення основних функцій вищої технічної освіти у здійсненні громадянського виховання студентської молоді [1]. На думку М. Боришевського, громадянська спрямованість є відносно стійкою системою мотивів, що виникає на основі присвоєння індивідом громадянських цінностей, які стали для нього суб'єктивно значущими і виступають внутрішніми спонуканнями до вияву самоактивності з метою реалізації таких цінностей у процесі життєдіяльності. Отже, громадянська спрямованість є результатом виникнення в індивіда стійкої самоідентифікації зі змістом громадянських цінностей, що виступають як внутрішня потреба, засіб самоствердження і самореалізації, умова визначення основних життєвих орієнтирів, сценаріїв. Дітмар Штюдemann зазначає, що громадянське суспільство – «співтовариство зрілих громадян, котрі самі спільно визнають свою долю».

Для реалізації інтересів окремих громадян, їх груп утворюються різноманітні інститути, які сприяють відтворенню і соціалізації громадян як суб'єктів спеціалізованої діяльності, формуванню несучої конструкції і середовища громадянського суспільства, його інтеграції у певну цілісну систему, виробленню і трансляції відповідних норм і цінностей, здійсненню контролю за їх дотриманням, підтриманню порядку, регламентації і формалізації відносин між громадянами і групами їх інтересів, між громадянським суспільством і державою. З іншого боку, інститути громадянського суспільства сприяють набуттю його суб'єктами певної автономії, персоніфікації відносин, селекції і відбору найбільш життєздатних зразків, самоорганізації і саморегуляції суспільства і пов'язують в єдине ціле всі вузли живої тканини суспільного організму.

Основними інститутами громадянського суспільства є: приватна власність, наймана праця, біржі зайнятості, соціальне партнерство, орендні підприємства, кооперативи, акціонерні товариства, споживчі і кредитні спілки, бізнес-центри, благодійні фонди і фонди підтримки, а також сім'я, церква (відокремлена від держави), навчальні закла-

ди, засоби масової інформації (недержавні), Інтернет, органи самоврядування, профспілки, різноманітні громадські недержавні неурядові організації від об'єднань у справі захисту прав споживачів до організації самопомоги для алкоголіків.

Після отримання Україною незалежності, процеси демократизації та свободи слова вперше за всю історію української школи створили реальні можливості для розвитку діючої системи громадянської освіти та виховання. В формуванні громадянського суспільства необхідне формування правової свідомості громадян та викорінення правового нігілізму. Освіта в цьому випадку формує підґрунтя для побудови громадянського суспільства. Свої знання громадяни отримують від інформаційних інститутів, насамперед, від школи, інших політико-освітніх установ, засобів масової інформації.

Головною проблемою громадянської освіти в сучасній Україні є формування правової громадянської культури у підлітків. Тому сучасна школа як одна із ланок нашого суспільства повинна брати активну участь у вирішенні цієї проблеми. Громадянська освіта – це довгострокова програма, яка повинна впроваджуватись починаючи зі школи.

Метою освіти з основ громадянських прав і держави є свідома участь у політичному житті повноправних громадян, що віддані основним цінностям та принципам конституційної демократії. Певну роль у формуванні громадянських настанов у свідомості школярів відіграють сім'я, вулиця, церква, засоби масової інформації. При цьому можна підкреслити історичну відповідальність школи за розвиток розуміння учнями громадянських прав та обов'язків, що реалізуються завдяки як офіційним, так і неофіційним навчальним курсам, котрі вивчаються з початкової школи. Офіційна освіта повинна прищеплювати учням загальне розуміння суспільного життя, діяльності державних інститутів. Громадянська освіта повинна допомагати учням зрозуміти функціонування української та інших політичних систем.

Виходимо з того, що громадянське суспільство ґрунтується на принципі ідеологічного плюралізму, реальному праві всіх суб'єктів безперешкодно дотримуватися і відстоювати різноманітні ідеї, теорії, погляди, які віддзеркалюють різноманітні аспекти життя суспільства. Цей принцип передбачає наявність ідеологічної згоди відносно найважливіших і значущих для розвитку громадянського суспільства цінностей.

Необхідність створення в Україні повноцінного відкритого суспільства, основними елементами якого є громадянське суспільство, соціально-демократична та соціально-правова держава, домінує зараз не тільки у поглядах української політичної та інтелігентської еліти, а й у суспільній свідомості.

Таким чином, отримання молоддю необхідних знань у школі є передумовою формування правосвідомості, потрібної для навчання у вищих навчальних закладах та вибору професії. Навчаючись у ВНЗ індивід може отримати велику базу знань, практичну підготовку, яка необхідна при роботі та діяльності у суспільстві.

Перелік посилань

1. Бутенко В. Г. Використання мистецтва в системі громадянського виховання молоді / В. Г. Бутенко // Зміст громадянської освіти і виховання: історія, реалії, перспективи. – Херсон : РІППО, 2006. – С. 15–17.

Бикова К.К. студентка гр. ЕД-13м

Науковий керівник: Лень В.В., доцент, к.ю.н., професор кафедри кримінального права та кримінології

(Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», м. Дніпропетровськ, Україна)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЗБРОЇ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Прикладом європейського досвіду правового регулювання обігу вогнепальної зброї є законодавство Великобританії, де законодавчий акт про пістолети був прийнятий ще у 1903 р. На сьогодні повністю заборонена в цивільному обігу великокаліберна мисливська зброя, заборонені пістолети і револьвери як зброя самооборони. Дозволені до обігу залишилися лише малокаліберні спортивні пістолети. Контроль за обігом зброї здійснює спеціальний підрозділ поліції, який наділений правом проникнення в приватне володіння громадян. Всі власники цивільної зброї занесені в єдину інформаційну комп'ютерну базу. Громадянам Великобританії видається зброя для полювання, участі в спортивних стрільбах; для самозахисту практично не видається. Умовами надання дозволу на придбання зброї є проходження заявником за місцем проживання обгрунтованої поліцейської, адміністративної та медичної перевірки. Діє інститут консигнаторства: за заявника має поручитися громадянин, який знає його не менше 5 років. Консигнатор повинен бути державною посадовою особою (банк'єр, радник, юрист, військовий або поліцейський офіцер) [1].

У ФРН зброя поділяється на вогнепальну і механічну. Вогнепальну зброю поділяють на дозволену і заборонену в обігу та користуванні. Такі поняття, як: короткоствольна, довгоствольна зброя, мисливська зброя, гладкоствольна, нарізна зброя, пістолети та револьвери – із законодавства вилучені як такі, що не мають юридичного значення і не вживаються – усі вони охоплюються єдиним поняттям: «вогнепальна зброя». Громадяни Німеччини мають право на придбання вогнепальної зброї після досягнення 18-річного віку. Віковий ценз на отримання зброї для спортивних цілей – 25 років. Якщо громадянин молодше 25 років хоче придбати зброю вперше, він зобов'язаний подати довідки про фізичне і психічне здоров'я. Для носіння зброї необхідно отримання окремої ліцензії, при цьому носіння зброї в громадських місцях заборонено. Дозвіл на володіння вогнепальною зброєю є безстроковим. Проте компетентні органи не рідше ніж один раз на п'ять років здійснюють повторну перевірку досьє власників вогнепальної зброї і, якщо виявляють нові обставини, що унеможливають володіння ними вогнепальною зброєю, то вилучають наданий дозвіл.

В Естонії отримати дозвіл на володіння зброєю можуть як громадяни, так і іноземці, які мають постійний вид на проживання, незалежно від їх громадянства. Зброя може купуватися для полювання, занять відповідними видами спорту, для забезпечення безпеки (самооборона і охорона майна), для здійснення професійної діяльності, а також з метою колекціонування. Особам молодше 18 років, заборонено володіння короткоствольною і довгоствольною нарізною зброєю з метою самооборони. Короткоствольна зброя доступна тільки для занять спортом, нарізна довгоствольна тільки для полювання. У таких випадках обов'язковим є членство в спортивній організації або наявність мисливської свідоцтва. Особам, які досягли 21 року, дозволяються всі види зброї, що перебувають в цивільному обороті, за винятком гумових кийків. Для отримання дозволу громадянам необхідно пройти повне медичне обслідування, поліцейську перевірку на благонадійність, спеціальні навчальні курси. З часу дозволу короткоствольної зброї у Естонії рівень злочинності знизився на 80%. На думку естонських поліцейських, такий високий рівень озброєності населення не справляє негативного впливу на стан гро-

мадського порядку в державі, а рівень злочинності на сьогодні є одним із найнижчих у Європі.

Володіння вогнепальною зброєю у Бельгії заборонено, крім осіб, які мають спеціальний дозвіл, виданий начальником відділення комунальної поліції, а у випадку його відсутності – командиром бригади жандармерії за місцем проживання заявника. Якщо збереження зброї може вплинути на громадський порядок, то керуючий провінцією, де проживає заявник, може призупинити дію дозволу на підставі мотивованого рішення, повідомивши про це Королівського Прокурора округу за місцем проживання заявника. Особа, яка подає заяву, проходить тестування на вміння користуватися зброєю, знання її матеріальної частини та бойових якостей, безпеки поведінки зі зброєю. Від особи вимагається знання законодавства, що регламентує її використання, незалежно від цілей одержання дозволу. Наступним етапом є навчальне моделювання ситуацій, пов'язаних із застосуванням зброї, з метою перевірки особи на спроможність знаходити з них оптимальний вихід, щоб уникнути застосування вогнепальної зброї самозахисту. Власнику дозволу на зберігання зброї самозахисту дозволяється зберігати її у власному помешканні. В інших випадках власник дозволу на зберігання вогнепальної зброї для самозахисту не має права виносити її за межі свого помешкання, крім винятків: коли існують обґрунтовані легітимні підстави; коли власник має дозвіл на носіння вогнепальної зброї; коли власник беззаперечно виконує умови, зазначені в цьому дозволі. Носіння зброї для самозахисту дозволяється, якщо є законний дозвіл – посвідчення, видане керуючим провінцією.

В Нідерландах дозволяється володіння деякими видами короткоствольної і довгоствольної зброї, за винятком повністю автоматичного. Система володіння зброєю в королівстві побудована на стрілецьких клубах. Ради клубів схвалюють заяви своїх членів на покупку зброї, підтверджують намір придбати зброю в поліції, обмежують придбання зброї за його видами (наприклад, якщо клуб не володіє тиром або полігоном для стрільби з гвинтівок, він не схвалить заяву свого члена на придбання гвинтівки) [2]. Для збереження ліцензії необхідно регулярно приймати участь у змаганнях. Так, в Амстердамі мінімальне число змагань, в яких треба взяти участь для підтримки дії ліцензії, становить 13 на рік. Носіння зброї заборонено.

Законодавство Італії поділяє вогнепальну зброю на військову і цивільну. Контролем та обліком цивільної зброї займається тільки міністерство внутрішніх справ. Громадяни Італії мають право володіти вогнепальною зброєю для полювання, заняття спортом або колекціонування, при цьому використовувати короткоствольну зброю для полювання заборонено. Дозвіл на носіння зброї видають місцеві відділення поліції. Єдиним способом для отримання дозволу на носіння зброї для простого жителя Італії є приватне підприємництво. Право на носіння зброї передбачено для осіб, яким за родом діяльності доводиться перевозити гроші або коштовності: бізнесменів, власників кафе чи магазинів, ювелірів і т.д. [2]. Громадянам країни дозволяється застосовувати легально зареєстровану зброю для самозахисту та захисту своєї власності.

Отже, можна зазначити, що на сьогодні у світі не існує єдиної позиції щодо дозволу чи заборони обігу зброї. Досвід зарубіжних держав у вирішенні питань регулювання обігу зброї свідчить про те, що вирішальну роль тут відіграють особливості соціально-політичного і економічного розвитку кожної окремої держави, менталітет її населення.

Перелік посилань:

1. Параниця С. П. Адміністративно-правові засади обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами : Дис... канд. наук: 12.00.07 / Параниця Сергій Павлович – Ірпінь, 2009. – 231 с.
2. Люди и оружие [Електронний доступ]: http://www.aferizm.ru/criminal/ludi_i_oryjie.htm

Галушка Ю.В., курсант начальної групи КМ-231

Науковий керівник: к.ю.н. Шаблюстий В.В., начальник кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпропетровськ, Україна)

ОСУДНІСТЬ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Чинний Кримінальний кодекс (далі – КК) України, зокрема стаття 2 визначає підставу кримінальної відповідальності. Такою підставою є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК України. Якщо у злочину відсутній хоча б один з елементів, то вважається, що відсутній склад злочину як такий.

Одним із структурних елементів складу злочину є суб'єкт злочину. Осудність є обов'язковою ознакою суб'єкта. КК України визнає таку особу осудною, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. З цього визначення випиває те, що підлягає кримінальній відповідальності та людина, яка на момент вчинення злочину усвідомлювала суспільно небезпечний характер своїх дій та була в змозі керувати ними. Немає єдності думок у вчених стосовно визначення поняття осудності.

На думку А.А. Васильєва, осудність – передбачена законом обставина, що є фіксованим показником достатніх в особі здібностей для усвідомлення своїх дій (бездіяльності) і керування ними під час вчинення злочину, що є необхідною умовою наявності суб'єкта злочину та його можливості зазнавати заходів кримінально-правового впливу [1, с. 21].

В.В. Лень під осудністю розуміє психічний стан особи (рівень соціально-психічного розвитку, психічне здоров'я, вік), яка здатна давати собі звіт про свої дії (бездіяльність), усвідомлювати їх суспільне значення та керувати ними, а також поєднана з цим спроможність нести за вчинений злочин кримінальну відповідальність й покарання [2, с. 46].

В.М. Куц визначає осудність як «... здатність особи в момент скоєння злочину за своїм психічним станом усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпечність діяння та керувати ним, а внаслідок цього – здатність підлягати кримінальній відповідальності за скоєне діяння [3, с. 19].

Зокрема, ще в римському праві наголошували на положенні про те, що воля – основа етико-юридичної відповідальності. На сьогоднішній день це положення залишається актуальним. Влучною є думка П.А. Вороб'я, про те що «кримінальна відповідальність має підґрунтя лише там і тоді, де і коли особа проявляє свою волю, коли у вчинку відбивається воля особи, бо якраз осередком, серцевиною злочину є лиха воля особи. За межами волі відповідальність втрачає свою суспільну частку, будь-який сенс, оскільки за цими межами неможливий ніякий суспільний вплив на особу та її поведінку» [4, с. 20-21].

Осудність характеризує норму, типовий стан психіки людини, притаманний певному віку, тому він, як правило, презюмується. На практиці питання про необхідність доведення осудності виникає, тільки якщо є сумніви у психічній повноцінності особи, яка вчинила передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння [5, с. 62].

Лише психічно здорова людина свідомо обирає варіанти поведінки, здатна розуміти те, що чинить, і тому може бути відповідальною за свої суспільно небезпечні діяння. Здатність керувати своїми діями свідчить про можливість ставити перед собою пев-

ні завдання, мету і, відповідно, розв'язувати їх і досягати бажаного результату, проявляти свою волю у цьому напрямі чи навпаки, утримуватися від необдуманих вчинків і спокус [6, с. 219].

Загалом осудність - це нормальний стан психічно здорової людини. Існує презумпція психічного здоров'я людини. Лише психічно здорова людина свідомо обирає варіанти поведінки, здатна розуміти те, що чинить, і тому може бути відповідальною за свої суспільно небезпечні діяння: кожна особа вважається такою, яка не має психічного розладу, доки наявність такого розладу не буде встановлено на підставах та в порядку, передбачених Законом України «Про психіатричну допомогу» та іншими законами України [7].

На нашу думку, запропоновані вченими твердження щодо осудності як необхідної умови кримінальної відповідальності так чи інакше передають зміст поняття, закріпленого в чинному законі про кримінальну відповідальність. Вони схожі за своєю суттю. Осудність як необхідна умова кримінальної відповідальності – це психічний стан особи, за якого вона здатна усвідомлювати суспільно небезпечний характер свого діяння та керувати ним, а як результат – нести відповідальність.

Список використаної літератури

1. Васильєв А.А. Проблеми осудності у кримінальному праві: дис. ... кандидата юридичних наук: 12.00.08 / Васильєв А.А. – Харків, 2005. – 221 с.
2. Лень В.В. Кримінально-правові проблеми визначення осудності злочинця: дис. ... кандидата юридичних наук: 12.00.08 / В.В. Лень.– Харків, 2003. – 215 с.
3. Куц В.М. Теоретико-прикладні аспекти проблеми суб'єкта злочину / В.М. Куц // Вісник Університету внутрішніх справ. – 1996. – Вип. 1. – С.17-23.
4. Воробей П.А. Кримінально-правове ставлення у вину: [монографія] / П.А. Воробей. – К.: Атіка, 2009.- 176 с.
5. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: Т.1 : Загальна частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. – 2013. – 376 с.
6. Александров Ю.В., Антипов В.І., Володько М.В. Кримінальне право України. Загальна частина. - К.: Правові джерела, 2002. – 432 с.
7. Закон України «Про психіатричну допомогу» від 22.02.2000 // ВВР. – 2000. - № 1489-III. – ст.3.

Кобякова А.І., курсант начальної групи КМ-231

Науковий керівник: к.ю.н. Шаблистий В.В., начальник кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпропетровськ, Україна)

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ВІКУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Багато змін відбувається в злочинному середовищі серед неповнолітніх. Стан підліткової злочинності викликає занепокоєність та зумовлює необхідність пошуку нових засобів для її попередження, вжиття додаткових заходів з боку державних органів і громадськості, які б сприяли поступовому зменшенню злочинних проявів у середовищі неповнолітніх. Серед загальних заходів профілактики зазначених явищ важливе місце посідає процесуальна діяльність органів розслідування, прокуратури і суду, що здійснюють провадження у кримінальних справах про злочини неповнолітніх.

Рівень криміналізації у підлітковому середовищі залишається високим. Статистика МВС зазначає, що станом на 2012 рік в Україні неповнолітніми було вчинено близько 14 000 злочинів [1].

Як зазначено у ч.1 ст.22 Кримінального кодексу України кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років, а у ч.2 тієї ж статті особи, що вчинили злочин у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, підлягають кримінальній відповідальності лише за деякі злочини, передбачені другою частиною цієї статті.

Як свідчить судова практика, більшість засуджених підлітків вчинили злочини вперше. Але залишається значною кількість неповнолітніх, які до засудження раніше вже вчиняли злочини і притягалися до кримінальної відповідальності [2].

Постійно збільшується кількість засуджених неповнолітніх, які виховувалися поза сім'єю, в інтернаті, дитячому будинку. Таких дітей нерідко використовують злочинні угруповання для вчинення протиправних дій. Підліткова злочинність молодшає. Кожний третій підліток вчинив злочин у віці 14-15 років. У зв'язку з цим набирає гостроти проблема вчинення злочинів дітьми у віці від 11 до 14 років [4, с.7].

Вікові особливості неповнолітніх значно впливають на мотивацію їхніх вчинків. Такими особливостями є: недостатній життєвий досвід; схильність до наслідування; вплив на них оточуючих, особливо дорослих осіб; бажання показати себе самостійним і намагання звільнитися від контролю та опіки з боку батьків, вихователів; специфічне трактування таких понять, як сміливість, чесність, дружба; неправильна оцінка конкретних життєвих ситуацій; недостатній розвиток, а інколи і повна відсутність критичного ставлення до своїх вчинків, вчинків інших. Ці особливості підлітків потрібно враховувати слідчим і суддям, на яких покладено обов'язок здійснювати провадження справ про злочини неповнолітніх.

Значною мірою сприяють вчиненню злочинів неповнолітніми такі обставини, як безконтрольність з боку батьків, відсутність профілактичних заходів у роботі з "важкими" підлітками, їх незайнятість, вживання спиртних напоїв та наркотичних засобів, проблеми в сім'ях, безробіття батьків і відсутність у них коштів на утримання дітей.

Починаючи з 11-річного віку у особи формується автономна мораль, зокрема усвідомлення необхідності додержуватись правил певної поведінки, відповідальність за порушення цих правил, усвідомлення відповідальності за вчинене. Тобто виникає суб'єктивна відповідальність як властивість особи узгоджувати свою поведінку з певними правилами та нести відповідальність у разі порушення цих правил [5, с.90].

На думку психолога І. Мамайчук, яка займається дослідженням проблем, пов'язаних із психологічною експертизою малолітніх та неповнолітніх осіб, «доцільність вчинків значною мірою визначається не просто віком підлітка, а рівнем його особистої зрілості» [6, с.123], і це підтверджує необхідність проведення судово-психологічної експертизи на визначення осудності особи.

На мою думку, це проблемне питання потрібно вирішувати на законодавчому рівні, а саме – внести зміни до ст. 22 КК України, в яких зазначити, що не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка досягла віку, передбаченого частинами першою та другою цієї статті, але внаслідок відставання у психічному або інтелектуальному розвитку, не пов'язаному з психічним розладом, під час вчинення суспільно небезпечного діяння не могла повною мірою усвідомлювати фактичний характері суспільну небезпечність своїх дій (бездіяльності) або керувати ними.

Представники досудового слідства мають переконливо довести неповнолітньому, який оступився, що держава в особі представника правоохоронних органів та судді зацікавлена насамперед у тому, щоб він став на шлях виправлення, що держава поважає його права і забезпечує їх, щоб неповнолітня особа отримала переконливий виховний потенціал, який би дав їй можливість усвідомити, що вона має жити за правилами, які встановлені суспільством, критично поставитися до своїх дій і стати на шлях виправлення.

Отже, як ми бачимо, що питання неповнолітньої злочинності є досить гострим і потребує негайного вирішення. Вирішення цієї проблеми, на мій погляд, є досить складним процесом і потребує детального аналізу всього законодавства, що більшою чи меншою мірою торкається злочинів, вчинених неповнолітніми, з метою виявлення недоліків, які, можна сказати, гальмують процес подолання злочинності.

Використана література

1. Офіційний сайт МВС України «Стан та структура злочинності в Україні» станом на 20.11.2012 р.
2. Офіційний сайт Єдиного державного реєстру судових рішень, станом на 04.10.2013р.
3. Кримінальний Кодекс України від 5.04.2001 р. зі змінами і доповненнями станом на 04.07.2013 р. – с.180.
4. Судова палата у кримінальних справах ВСУ «Судова практика у справах про злочини неповнолітніх і втягнення їх у злочинну діяльність», с.10.
5. Муздыбаев К. Психология ответственности. – Л.: Наука, 1983, с. 254.
6. Мамайчук И.И. Экспертиза личности в судебно-следственной практике: учеб. Пособие. – СПб., 2002. – с.248.

Костенко К.А., курсант начальної групи КМ-232

Науковий керівник: к.ю.н. Шаблистий В.В., начальник кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпропетровськ, Україна)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ СПЕЦІАЛЬНОГО СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ

Суспільно небезпечні діяння здійснюють конкретні люди. Кожен випадок скоєння злочину має свої індивідуальні ознаки, в тому числі ті, що відносяться до характеристики особи, яка винна. Кожна особистість має специфічні, тільки їй властиві ознаками, що складають її індивідуальність.

Питання про суб'єкт злочину, за своєю сутністю, є питання про особу, що вчинила злочин і підлягає кримінальній відповідальності. Частина 1 статті 18 Кримінального Кодексу (далі КК) України чітко встановлює, що: «суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка скоїла злочин у віці передбаченого Кримінальним Кодексом України може наставати кримінальна відповідальність».

На думку Є.Л. Стрельцова, суб'єкт злочину можна вважати основним елементом складу злочину, тому що саме суб'єкт вчиняє винні, протиправні, суспільно небезпечні діяння, що посягають на об'єкт злочину [1, с. 59]. Суб'єкт злочину як елемент складу злочину характеризується трьома ознаками: це особа фізична, осудна, що досягла певного віку.

В.М. Трубников вважає, що для повного й об'єктивного аналізу всіх сторін, характерних особистих ознак людини, що вчинила злочин, недостатньо тільки наявності двох ознак — осудності та віку. Для того, щоб мати повне і всеосяжне уявлення про всі сторони і властивості цієї особи, потрібні знання про її інші психічні характеристики, що є особливо важливим для встановлення причин і умов вчинення злочину, а також наступного здійснення карально-виховного процесу [2, с. 112].

Поряд із поняттям загального суб'єкта КК України передбачає і поняття спеціального суб'єкта. Частина 2 ст. 18 КК України визначає, що «спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа». Отже спеціальний суб'єкт — це особа, яка крім обов'язкових загальних ознак має спеціальні ознаки. Ознаки спеціального суб'єкта доповнюють загальне поняття суб'єкту злочину, виступаючи як додаткові. Ці спеціальні ознаки можуть бути різними наприклад: службовий стан, професія, певна діяльність, родинні відносини та інші.

Ці спеціальні ознаки можуть прямо вказуватися в тексті диспозиції конкретної статті або безпосередньо впливати з тексту відповідної кримінально-правової норми. Наприклад, у ч. 1 ст. 371 КК, яка передбачає відповідальність за завідомо незаконне затримання або незаконний привід, не зазначено, хто є суб'єктом цього злочину. Однак зі змісту цієї статті можна встановити, що ним можуть бути працівники правоохоронних органів, які наділені правом затримувати осіб чи здійснювати їх привід.

Ознаки спеціального суб'єкта, доповнюючи ознаки загального суб'єкта злочину, звужують коло осіб, які можуть підлягати кримінальній відповідальності. Визначення спеціальних ознак суб'єкта злочину обумовлюється специфікою окремих складів злочинів, вчинення яких є можливим виключно у зв'язку з відповідним видом людської діяльності, яку можуть здійснювати не всі, а обмежене коло суб'єктів.

На думку В.В. Устименка, правильним є визначення спеціального суб'єкта, що містить у собі обмежувальну ознаку, яка окреслює коло осіб, які можуть бути

суб'єктами певних злочинів. Але ці ознаки повинні бути обов'язково передбачені у кримінальному законі або прямо впливати з нього [3, с.8].

Отже, слід погодитися з нашими вченими, що: «Спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, виконавцем якого може бути лише особа, додаткові ознаки якої визначаються або впливають зі змісту відповідної статті Особливої частини Кримінального кодексу України». Наведене визначення спеціального суб'єкта надасть можливість усунути суперечливості між законодавчим визначенням спеціального суб'єкта злочину та можливістю застосування цієї норми до співучасників злочину, суб'єктом якого можуть бути тільки спеціальні суб'єкти.

Використана література

1. Стрельцов Є.Л. Спеціальний суб'єкт злочину у новому Кримінальному кодексі України / Є.Л. Стрельцов // Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 25–26 жовтня, 2001 р. / Редкол.: Сташис В.В. та ін.— К.–Х.: Юрінком Інтер, 2002.— С. 59–61.
2. Трубников В.М. Нове про суб'єкт злочину / М.В. Трубников // Вісник національного університету внутрішніх справ: Спецвипуск.— Х.: НУВС, 2002.— С. 110–117.
3. Устименко В.В. Специальный субъект преступления / В.В. Устименко.— Х.: Вища школа, 1989.— 104 с.

Лелюх О.О., курсант начальної групи КМ-231

Науковий керівник: к.ю.н. Шаблюстий В.В., начальник кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпропетровськ, Україна)

ПРАВОВА ПРИРОДА ПРИМУСОВОГО ЛІКУВАННЯ

Кримінальний Кодекс(далі - КК) України. В чинному КК України вже традиційно для вітчизняного кримінального законодавства передбачені положення, які стосуються можливості призначення примусового лікування тим особам, які є суб'єктами злочину. Разом з тим, не можна не відмітити того, що на відміну від попереднього кримінального законодавства, в ст. 96 КК України, яка стосується примусового лікування, законодавець суттєво змінив підстави застосування вказаних заходів. Так, якщо в ч. 2 ст. 14 КК УРСР 1960 року вказувалося, що суд незалежно від призначеного кримінального покарання, міг направити на примусове лікування особу, засуджену за злочин, вчинений на ґрунті алкоголізму чи наркоманії, то в ч. 1 ст. 96 КК України 2001 року йдеться про можливість примусового лікування тих осіб, які вчинили злочини та мають хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб.

На відміну від КК України 1960 року, у якому лише ст. 13 та 14 були присвячені регулюванню питань застосування примусових заходів медичного характеру та відповідальності за злочин, вчинений у стані алкогольного сп'яніння, варто зазначити, що у КК України 2001 р. вперше виділено спеціальний розділ XIV, а саме: "Примусові заходи медичного характеру та примусове лікування" (ст. 92–96).

Це пов'язано, перш за все, з потребами реформування кримінально-правової політики у сфері дотримання прав людини та гуманізації заходів кримінально-правового впливу. Але, оскільки застосування цих заходів регламентовано різними галузями права (кримінального, кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого) та медицини, необхідно розробити єдине поняття примусових заходів медичного характеру як комплексного міжгалузевого інституту.

Законодавець вперше сформулював мету застосування примусових заходів медичного характеру, що полягає, насамперед, в обов'язковому лікуванні особи. Не менш важливою є і така мета – запобігання вчиненню особою нових суспільно небезпечних діянь. Цей захід має примусовий характер. До речі, частина науковців не поділяє такої думки [1, с. 7–20.]. Зокрема, І.С. Ной вважав, що примусовими такі заходи можна вважати лише для категорії осіб, які страждають на алкоголізм та наркоманію. Для осіб, які вчинили злочин у стані неосудності, такі заходи треба вважати не примусовими, а насильницькими [2, с. 208]. Залежно від тяжкості психічного захворювання, рівня суспільної небезпечності особи, яка становить небезпеку для себе або інших осіб, а також з урахуванням тяжкості вчиненого діяння до таких осіб застосовуються примусові заходи медичного характеру, види яких передбачені ст. 94 КК України.

Уніфікація є підставою застосування примусового надання медичної, зокрема психіатричної допомоги, хворим на алкоголізм, наркоманію, інші психічні розлади не тільки сприяла б єдиному підходу щодо підстав примусового лікування, але й узгоджувалася би з міжнародними стандартами у цій галузі.

Вважаємо, що застосування примусового лікування до хворих на алкоголізм чи наркоманію відповідно до Закону України "Про психіатричну допомогу" має низку переваг порівняно з регламентацією такого лікування відповідно до Указу Президії Верховної Ради УРСР "Про примусове лікування і трудове перевиховання хронічних алко-

голіків”, а також Закону України “Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними”.

Справа в тому, що загальний строк перебування у лікувально-трудоному профілакторії не може перевищувати двох років, а примусове лікування хворих на наркоманію не може тривати довше ніж один рік. Виникає логічне запитання: що робити у тих випадках, якщо протягом вказаних строків не вдалося вилікувати особу або досягти ремісії у її захворюванні? В цьому відношенні нам видається, що в цих випадках більш правильними є положення Закону України “Про психіатричну допомогу”, які не обмежують строки лікування. Оскільки таке лікування не є заходом юридичної відповідальності встановлювати його строки безпідставно адже невідомо скільки часу потрібно для лікування особи.

Крім того, в науковій літературі правильно вказується на прогалину у примусовому лікуванні хворих на токсикоманію [4, с. 1056]. На сьогодні таке лікування може здійснюватися виключно на підставі Закону України “Про психіатричну допомогу”.

Примусове лікування може бути реалізоване судом за настанням певних умов, а саме:

1) медичний висновок про наявність у суб’єкта злочину хвороби, що становить небезпеку для здоров’я інших осіб;

2) застосування до особи за вчинений нею злочин певного виду покарання. Відсутність підстав та умов для примусового лікування автоматично виключає можливість його застосування. На відміну від КК України 1960 р., де передбачалося примусове лікування лише хронічних алкоголіків і наркоманів, КК України 2001 р. не конкретизує категорії осіб, до яких може бути застосоване примусове лікування. Водночас у ч. 1 ст. 96 КК України вживається узагальнене поняття – “особи, які вчинили злочини та мають хворобу, що становить небезпеку для здоров’я інших осіб”.

Як правило, керуючись положеннями законодавства України про охорону здоров’я, до соціально небезпечних захворювань зараховують туберкульоз, психічні, венеричні захворювання, СНІД, лепру, хронічний алкоголізм, наркоманію. Закон передбачає, що примусове лікування здійснюють заклади охорони здоров’я чи медичні служби кримінально-виконавчих установ. Якщо особа засуджена до позбавлення волі чи обмеження волі, вона підлягає примусовому лікуванню за місцем відбування покарання. Порядок застосування примусового лікування осіб, засуджених до обмеження волі, кримінально-виконавчим законодавством чітко не врегульований; лише у ст. 63 Кримінально – виконавчий кодекс(далі – КВК) України зазначено, що лікувально-профілактична робота у виправних центрах проводиться на загальних підставах, відповідно до законодавства про охорону здоров’я. Виконання примусового лікування засуджених до позбавлення волі регламентовано ст. 117 КВК України .

Психіатрія, патопсихологія осіб з девіантною поведінкою, а також судова практика переконливо свідчать про те, що часто злочини вчиняють особи з різними психічними аномаліями, при яких здатність усвідомлювати характер своїх дій та керувати ними повністю або частково втрачається. Таким чином, неосудність та обмежена осудність – це об’єктивні явища, які кримінальне право не може оминати увагою, оскільки неврахування такого психічного стану при призначенні покарання винним особам порушує не тільки принцип індивідуалізації та диференціації відповідальності, а й принцип гуманізму.

Список використаної літератури

1. Введенский И.Н. Принудительное лечение душевнобольных и психопатов / И.Н. Введенский // Душевнобольные правонарушители и принудительное лечение. – М., 1929. – С. 7–20.

2. Ной И.С. Вопросы теории наказания в советском уголовном праве / И.С. Ной. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1962. – 208 с.
3. Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 03.06.2005 р. № 7.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. та доп. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Атіка, 2004. – 1056 с.

Марушкін С.І. курсант групи ПС – 046

Науковий керівник: Христова Ю.В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпропетровськ, Україна)

ЗАХИСТ ПРАВА НА СУДОВИЙ РОЗГЛЯД ПРОТЯГОМ РОЗУМНОГО СТРОКУ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Станом на 31 жовтня 2013 р. Україна посідає третє місце за кількістю скарг до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), яка становить 13 400 або 12,5% від їх загальної кількості. На другому місці – Італія (14 600 скарг або 13,6 %), на першому – Російська Федерація (18 850 скарг або 17,5%) [1]. Крім того, за даними міністерства юстиції України, загальна сума коштів, яку сплатив уряд України у 2012 році на виконання рішень ЄСПЛ, становить майже 39 мільйонів гривень (близько 3,9 мільйона євро). Це у 4,5 рази більше, ніж у 2011 році, коли, згідно зі звітом комітету міністрів Ради Європи, суд зобов'язав Україну виплатити за своїми рішеннями 0,9 мільйона євро [2]. Актуальність теми дослідження обумовлена, насамперед, тим, що основні проблеми, які бачить ЄСПЛ в Україні – це надмірна тривалість виконання судових рішень і надмірна тривалість судових розглядів у національних судах (ст. 6 Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини (далі – Конвенції)).

Різні аспекти діяльності Європейського суду аналізували багато вчених, зокрема, О.А. Банчук, М.В. Буроменський, В.Г. Буткевич, В.Н. Денисов, Л.М. Липачова, А.С. Мацко, В.В. Міцик, В.І. Муравйов, І.С. Піляєв, П.М. Рабінович, Д.М. Супрун, Е.Л. Трегубов, С.В. Шевчук та інші. Зазначені науковці зробили суттєвий внесок у дослідження вказаної проблематики. В той же час, питання захисту права на розумний строк розгляду справи не знайшло однозначного вирішення ні в науковій літературі, ні в чинному національному законодавстві.

У рішенні ЄСПЛ по справі «Меріт проти України» наша держава отримала заваження про відсутність ефективного механізму юридичного захисту права на розгляд справи протягом розумного строку [3]. Проте на сьогодні законодавство України ще не забезпечило ефективний механізм юридичного захисту права на розгляд справи протягом розумного строку на національному рівні. У цьому контексті варто навести положення ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» про те, що практика Європейського суду становить джерело права при розгляді справ вітчизняними судами [4]. Крім того, Верховний Суд України, проаналізувавши ряд рішень, винесених Європейським судом проти України щодо порушення права особи на розгляд її справи впродовж розумного строку, встановив, що, як правило, громадяни скаржаться на тривалість розгляду, яка перевищує п'ять, сім, а то й десять років [5].

Розглядаючи проблему забезпечення права на справедливий строк розгляду справи, слід вказати на позицію Європейського суду щодо необхідності існування в національному праві ефективних механізмів його правового захисту, на прикладі справи «Кудла проти Польщі». Зокрема, ЄСПЛ констатував, що заявник не мав можливості на національному рівні оскаржити порушення права на розгляд справи протягом розумного строку, передбаченого ст. 6 Конвенції, та отримати належну компенсацію за завдану шкоду. На виконання даного рішення в Республіці Польща було прийнято Закон «Про порушення права сторони на розгляд справи без необґрунтованої затримки судового розгляду» [6]. Аналогічно в Італії було прийнято Закон Пінто, який передбачає національні засоби правового захисту у випадку порушення "розумної" тривалості судового

розгляду [7]. Результатом виконання рішення ЄСПЛ по справі «Бурдов проти Російської Федерації» стало прийняття двох Федеральних законів – «Про компенсацію за порушення права на судочинство протягом розумного строку чи права на виконання судового акту протягом розумного строку» від 30 квітня 2010 р. (далі – закон №68-ФЗ) [8] та «Про внесення змін до окремих законодавчих актів Російської Федерації у зв'язку з прийняттям Федерального закону про компенсацію за порушення права на судочинство протягом розумного строку чи права на виконання судового акту протягом розумного строку» (далі – закон № 69-ФЗ) [9].

Таким чином, прийняття Закону України «Про порядок захисту права особи на судовий розгляд протягом розумного строку» дозволить створити на національному рівні ефективний механізм захисту права на розгляд справи протягом розумного строку, а також усунути неузгодженість чинного законодавства України із відповідними положеннями Конвенції.

Перелік посилань

1. Нарушения, признанные Европейским Судом по правам человека в результате рассмотрения жалоб в 1959–2013 гг. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://european-court.ru/uploads/Statistika_Evropeyskogo_Suda_1-6.pdf
2. Виступ Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Ніни Карпачової під час представлення Щорічної доповіді про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні у Верховній Раді України, 7 лютого 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ombudsman.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1365:-7-2012-&catid=221:2012&Itemid=222
3. Справа «Меріт проти України» : рішення Європейського суду з прав людини від 30 березня 2004 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/19612>
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року // Відомості Верховної Ради України.– 2006.– N30, ст.260.
5. Щодо розумних строків розгляду справ : Лист Верховного Суду України від 25.01.2006 року N 1-5/45 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1077.1261.0>
6. Шевчук С. В. Захист права на додержання розумних строків судового провадження: європейський досвід та українські реалії / С. В. Шевчук // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 8. – с. 31–34
7. Закон Италии N 89 от 24 марта 2001 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.delittoecastigo.info/leggepinto/legge.htm>
8. О компенсации за нарушение права на судопроизводство в разумный срок или права на исполнение судебного акта в разумный срок : Закон Российской Федерации № 68-ФЗ от 30 апреля 2010 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://jurlugansk.ucoz.org/publ/1-1-0-396>
9. О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации в связи с принятием Федерального закона «О компенсации за нарушение права на судопроизводство в разумный срок или права на исполнение судебного акта в разумный срок» : Закон Российской Федерации № 69-ФЗ от 30 апреля 2010 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.legis.ru/misc/doc/6962/>

Ніколенко В.В., курсант начальної групи ГБ-233

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Школа С.М., начальник кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпропетровськ, Україна)

ПРАВО ВЛАСНОСТІ І КРИМІНАЛЬНЕ ПОКАРАННЯ

Становлення громадянського суспільства є процесом, в якому одночасно цивілізуються і гармонізуються відносини між особистістю, громадою і державою. Основою, на якій формується соціум, є індивід, колектив і державна влада. Домінування одного з цих начал руйнує громадянське суспільство [1., С.4]. Громада не може реалізувати свої потенційні можливості і повноцінно функціонувати при пануванні держави над населення, так же як і колектив над особистістю. Держава охороняє невід'ємні права громадян, суспільство не дає владі перерости в диктатуру, влада стримує прояви сваволі в суспільстві [2., С.72-79].

Одними із основних природних прав особистості, які вона має незалежно від волі держави, є право приватної власності і право на особисту волю, включаючи економічну ініціативу індивідів. Здійснення даних прав поширюється до межі інтересів іншого індивіда і на межі зіткнення даних інтересів двох суб'єктів, - за словами Л. Гумпловича, - виникає потреба в правовому регулюванні тобто виникає позитивне право [3., С.22].

Кожна людина має право здійснювати свої права таким чином, щоб при цьому не порушувати прав і свобод інших людей, не завдавати шкоди інтересам суспільства (ст. ст. 23, 41 Конституції України).

Одним із засобів охорони прав громадян та стримування проявів сваволі в суспільстві є кримінальне покарання. Змістом кримінального покарання є передбачені законом втрати та обмеження прав і свобод засудженого.

Покарання у виді штрафу здійснює вплив на волю і свідомість особистості для коригування її поведінки через обмеження права власності і опосередкованого залучення до участі в еквівалентному економічному обміні для її виправлення. Позбавлення волі застосовується як засіб безпеки і повинно обмежувати ті права і свободи, і в тих межах, котрі необхідні для забезпечення безпеки. Це та межа, за котру не повинні поширюватись обмеження прав і свобод при застосуванні даного виду покарання. Майнові покарання (перш за все штраф) в обмеженні права власності не повинні поширюватись за ту межу, коли вони позбавляють особу засобів існування і не сприяють залученню особи до участі в еквівалентному економічному обміні.

За виключенням направлення військовослужбовців в дисциплінарний батальйон, всі види покарань, що складають систему покарань чинного Кримінального кодексу України, прямо або побічно пов'язані з обмеженням права власності. Їх можна умовно розділити на дві групи:

а) обмеження права власності в прямому вираженні (штраф, виправні роботи, котрі називають "штрафом у розстрочку" і конфіскація майна);

б) обмеження права власності опосередковано через обмеження права володіння, користування і розпоряджання впродовж певного строку (позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину, кваліфікаційного класу).

Законодавчо необхідно визначити той мінімальний розмір майна, за межі котрого не повинно поширюватись покарання першої групи, і проміжок часу, впродовж яко-

го будуть обмежені конкретні права і свободи, що опосередковано обмежують право власності, при застосуванні покарань другої групи.

Оскільки кримінальне покарання суттєво обмежує конституційне право приватної власності, то відповідно до ч.1 ст.64 Конституції України межі цих обмежень повинні бути зазначені в Конституції України. Але, відповідно до ч.3 ст. 63 Конституції України засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом. Законодавець, таким чином, передбачає встановлення обмежень поза Конституцією України. В ст. 41 Конституції України передбачено тільки один вид майнового покарання, який входить в систему покарань чинного Кримінального кодексу України, це конфіскація майна [4.,С.562].

За своїм змістом конфіскація майна, як вид кримінального покарання, досить близька до штрафу. Вартість всіх об'єктів власності при виконанні даних покарань визначається в грошовому еквіваленті, самі предмети державу не цікавлять, за винятком об'єктів спеціальної конфіскації (збрарядь і засобів скоєння злочину, майна, набутого злочинним шляхом).

Конституційними принципами є непорушність та нескасовуваність прав і свобод людини і громадянина, їх обмеження повинно бути передбачене Конституцією України (ст.ст.21,22,64 Конституції України). Чіткого переліку прав і свобод, котрі можуть бути обмежені при засудженні особи за скоєння злочину, чинна Конституція не дає.

Оскільки гарантом додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина є Президент України, а парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (ч.2 ст.102 і ст.101 Конституції України), то, на наш погляд, доцільно було б розгляд законопроектів на сесії Верховної Ради України, котрі стосуються обмежень прав і свобод людини і громадянина, проводити після ознайомлення з ними Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Дане положення повинно унеможливити розгляд законодавчим органом проектів законів, положення яких безпідставно передбачають обмеження прав і свобод людини і громадянина, або навіть їх скасування.

Перелік посилань

1. Громадянське суспільство в Україні: проблеми становлення. – К.1997.- С. 4
2. Костенко О.М. Основне питання правознавства з позиції соціального натуралізму // Проблеми філософії права. - Т.1. - 2003. - С. 72-79.
3. Гумплович Л. Социологические очерки /пер. с нем. Гуковского М.Э. – Одесса 1899. - С. 22.
4. Костенко О.М. Розвиток кримінального права в незалежній Україні // Державотворення і правотворення в Україні. - К., 2001. - С. 562-576.

Пітюренко А. В., студентка гр. ЮП-13м

Науковий керівник: В. В. Лень, к. ю. н., доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології

(Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», м. Дніпропетровськ, Україна)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ В КРИМІНОЛОГІЧНІЙ ХАРАКТЕРИСТИЦІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Людина завжди прагне до розвитку. Але не завжди результати такого розвитку є безпечними для довкілля та й самої людини в ньому. Виникнення загрози зникнення людства як виду та її поступове усвідомлення як цілком реальної призвело до офіційного визнання екологічно зумовленої загрози існуванню людської цивілізації на самому високому міждержавному рівні [1]. Науково-технічний прогрес створив небезпеку екологічної катастрофи, і саме поняття "розвиток" було поставлено під питання. З'явилася нагальна потреба перегляду шкали людських цінностей.

Забезпечення екологічної безпеки неможливо розглядати окремо від поняття "екологічна злочинність" та її небезпечних наслідків, а саме: катастрофічного погіршення якості довкілля, що призводить до зниження тривалості життя, зростання рівня захворюваності та смертності; появою зон екологічного лиха; деградації відновлювальних природних ресурсів (земель, рибних, лісових ресурсів та ін.); виснаження невідновлювальних природних ресурсів (корисних копалин); забруднення та погіршення якості поверхневих та підземних вод, морів, атмосферного повітря; розповсюдження радіоактивного забруднення; небезпечного забруднення продуктів харчування. [2]

Екологічна злочинність є однією з найнебезпечніших – адже під загрозу ставляться не лише матеріальні цінності, як то майно, а й безпека життя людства і можливість збереження довкілля для прийдешніх поколінь.

Склади злочинів проти довкілля передбачені у Розділі VIII Кримінального кодексу України [3]. Основною ознакою даного виду злочинів насамперед є їхня *висока латентність*. Це зумовлюється наступним:

- соціальна небезпечність екологічних злочинів, як правило, не підтверджується офіційною статистикою. Так у статистичному звіті станом на 20.11.2012 р., розміщеному на офіційному сайті МВС України, статистику злочинів проти довкілля навіть не приведено.[4], а згідно [Єдиного звіту про кримінальні правопорушення за I півріччя 2013 року](#) [5], усього обліковано кримінальних правопорушень в екологічній сфері - 2337;

- такі наслідки злочинів як деградація природного середовища, руйнування екосистем, забруднення довкілля часто неможливо одразу виявити.

Що стосується правозастосовної практики у сфері охорони довкілля, то її особливістю є те, що правоохоронні органи майже не реагують на явні факти правопорушень, вчинених організованими групами. В цьому полягає наступна ознака злочинів проти довкілля – *висока корумпованість*. "В основному прокурори порушують кримінальні справи стосовно рибінспекторів або браконьєрів, а не організованих злочинних груп, які впродовж багатьох років безперешкодно діють на території Автономної Республіки Крим, Донецької, Запорізької, Одеської, Миколаївської та Херсонської областей, наживаючи надприбутки на рибних промислах." [6, с. 26].

Наступна ознака – *корислива спрямованість злочинної діяльності*. Ще наприкінці 80-х років ХХ століття О.Л. Дубовик та А.Е. Жалінський виділяли як підгрупу екологічних злочинів так звану корисливу екологічну злочинність за критерієм мети – отримання матеріальної вигоди. Авторами зверталась увага на те, що така злочинність характеризується тривалістю злочинної поведінки, обсягом злочинної діяльності, ха-

рактором наслідків такої діяльності та доходністю. “Предметну основу процесу детермінації корисливих екологічних злочинів утворює, передусім, виробнича діяльність, а також еколого-географічні умови. Це наглядно проявляється в районах активного риболовства, полювання, морського промислу, порубок лісу” [7].

Наразі дана ознака підкріплюється і активним розвитком в Україні суспільства споживання. Адже, незважаючи на усі існуючі в Україні нормативно-правові акти, державні концепції та стратегії державної екологічної політики, економічний чинник є пріоритетнішим за екологічний.

З розвитком міждержавних зв'язків все частішою стає *контрабанда* природних ресурсів, яка здійснюється організованими групами, які мають стійкі корумповані зв'язки з органами виконавчої влади. Такі процеси, на думку А.П. Закалюка [8, с. 376–379], зумовлені низкою чинників. Організована злочинність, у тому числі й екологічна, спрямовується до транснаціонального простору з метою реалізації своєї основної властивості – прагнення до постійного отримання злочинних прибутків та надприбутків. У цьому прагненні вона відшукує країни, де рівень прибутку вищий, а розмір податків менший, відповідно, де більш високий рівень економічного розвитку, більш високі доходи підприємництва, більше багатих людей – споживачів більш дорогих коштовностей, розваг, засобів всілякого забезпечення надкомфортного життя. [2] Прикладом може бути ситуація з незаконним добуванням в Україні (переважно в Рівненській області) та подальшою контрабандою у Польщу та Литву бурштину. Щоб зрозуміти масштаби такого кримінального бізнесу достатньо порівняти обсяги його офіційного та тіньового ринків. На сьогоднішній день легально держпідприємством “Бурштин України” добувається близько 3 т бурштину на рік. Контрабандисти ж, за оцінками фахівців, вивозять щороку за кордон більш 20 т бурштину. За словами голови Рівненської обласної адміністрації В. Матчука “нелегальний бурштиновий бізнес – справа рук не селян-одинаків. Адже отримати вікно на митниці, особливо польській, прості смертні не можуть. Підозрюю, що на вищому рівні є керівний центр. Про це свідчать величезні обсяги вивезення бурштину через митницю, а такі операції окремі кримінальні групи проводили не в змозі” [9].

Отже, можна зробити висновок, що екологічна злочинність є досить розвиненою в Україні, а засоби боротьби з нею – навпаки ні. Злочини проти довкілля характеризуються великою латентністю (близько 99 % [10]), корумпованістю, високою організацією та професіоналізмом. Адже саме діяльність організованих груп спричиняє велику шкоду не тільки довкіллю, а й суспільству в цілому (підтримка корупції в органах влади, масштабне виснаження надр, ґрунтів, рибних та лісових ресурсів).

Література

1. The Spirit of Rio: Earth Suneilt. 1992. // Brundtland Bull, 1992. – р. 3–5.
2. [Поліщук Г.С. Щодо кримінологічної характеристики організованої екологічної злочинності](#)//Науково-практичний журнал “Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)”. – 2008. - №18
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III//Офіційний вісник України від 08.06.2001 2001 р., № 21, стор. 1, стаття 920, код акту 18825/2001
4. Міністерство внутрішніх справ України: офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/813157>
5. Генеральна прокуратура України: офіційний веб-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=110381&libid=100820&c=edit&c=fo
6. Корнякова Т. Проблемні питання на окремих напрямках наглядової діяльності // Вісник прокуратури. – 2007. – № 2 (68) лютий.

7. Дубовик О.Л., Жалинский А.Э. Причины экологических преступлений. – М., 1998. – С. 82, 152.
8. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. – К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2007. – Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. – 712 с.
9. Зущик В. Украли с помпой // Корреспондент, 2 февраля 2008. – С. 29–30.
10. Поліщук Г.С. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти довкілля (за матеріалами Причорноморського регіону України): Автореф. дис. канд. юрид. наук. – КНУВС, Київ, 2006. – 20 с.; Поліщук Г.С. Чинники, що зумовлюють латентність злочинів проти довкілля // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2004. – № 5. – С. 83–94.

Проценко В.О., курсант начальної групи КМ-232

Науковий керівник: к.ю.н. Шаблистий В.В., начальник кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпропетровськ, Україна)

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ГУМАНІЗМУ В ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ МІЛІЦІЇ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У зв'язку з активним процесом інтеграції нашої країни до європейської спільноти постає нагальна потреба в узгодженні вітчизняного законодавства з міжнародною правовою системою.

На сьогоднішній день головні принципи роботи правоохоронних органів вже закріплені законодавством, але проблема полягає в тому, що й до теперішнього часу постають проблеми в способах їх реалізації і тому потребують особливої уваги з нашого боку. А особливо хотілося б звернути увагу на реалізацію такого головного принципу як гуманізм та розглянути діяльності вітчизняної міліції в умовах євроінтеграції. Бо саме міліція є чи не найближчим до громадян органом виконавчої влади, на яку покладе-но основний тягар із забезпечення порядку в країні.

На сьогоднішній день ситуація виглядає таким чином: принцип гуманізму тлумачиться неоднозначно, а тому часто втрачає межі.

Гуманізм – це система ідей, поглядів, що розглядають людину як найбільшу цінність, підносить на вищий щабель її гідність та честь. На нашу думку, нормальні відносини в суспільстві не можливі без існування цього принципу. В кримінальному праві він поширюється у рівній мірі як на злочинця, так і на потерпілого, свідка тощо [1, с. 21].

Російський вчений В.В.Мальцев у своїх працях говорить про широке та вузьке значення принципу гуманізму. У широкому розумінні він пов'язаний із забезпеченням гуманістичних засад суспільства та держави, захистом прав та свобод людини та громадянина. У вузькому розумінні принцип гуманізму пов'язаний із гуманним ставленням до потерпілої від злочину особи та злочинця [2].

В принципі гуманізму помітне лояльне ставлення держави в першу чергу до гідності людини. ч. 2 ст. 28 Конституції України проголошує, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Як доказ цьому, кримінальний закон виключає жорстокі покарання по відношенню до особи, що вчинила злочин, а має на меті перевиховати її, повернути її до суспільства, відновити її попереднє положення в ньому. Зазначимо, що ступінь покарання відповідає скоєному суспільно небезпечному винному діянню. Згідно з ст. 51 Кримінальним кодексом України (далі – ККУ), за злочини, що не становлять великої суспільної небезпеки, можуть бути застосованні більш м'які санкції, не пов'язані з ув'язненням [3].

Законодавство передбачає надання пільг певним категоріям суб'єктів злочину. Вагітні жінки та жінки, які мають дітей віком до семи років, звільняються від відбування покарання з випробуванням (ст. 79 ККУ). Кримінальне законодавство встановлює пільгові умови кримінальної відповідальності неповнолітніх (розділ XV ККУ). По відношенню до них гуманізм виявляється в тому, що суд може застосувати замість покарання примусові заходи виховного характеру (ст. 97, 105 ККУ) [3].

З позицій справедливості кожен злочинець повинен понести покарання за скоєне. Але існують такі відомі інститути в кримінальному праві, як давність в скоєнні злочину, амністія і помилування, що дозволяють звільнити винного від покарання повністю

або частково. Але це може спричинити формування в суспільній свідомості, особливо у потенційних правопорушників, почуття вседозволеності і безкарності за скоєне [4, с. 492].

Тепер щодо гуманізму в діяльності міліції. Хотілося б зазначити той факт, що на сьогоднішній день спостерігається певне відчуження громадян від даного правоохоронного органу. Напевне, це спричинено тим, що дуже часто саме міліція не може налагодити контакт, діалог з суспільством.

Згідно з результатами опитування населення, проведеного в 2011р. Центром Разумкова, було встановлено, більшість громадян (57%) не підтримують діяльність міліції. Загалом же громадяни України частіше сприймають міліцію як чинник небезпеки, а не захисту [5].

Сучасні закони, що регулюють роботу органів публічної служби, посилаються головним чином на принцип гуманізму. Він, та ще інші принципи, в роботі якими користується вітчизняна міліція закріпленні в ч.1 ст.3 Закону України « Про міліцію» від 20.12.1990 р.

На думку О.С. Проневича, правові принципи організації та діяльності поліції (міліції) – це основні ідеї (положення), що мають характер безумовних вимог, закріплюються в законодавчих актах або ж впливають зі змісту конкретних норм права та є керівними засадами для органів і посадових осіб, уповноважених на охорону громадського порядку та забезпечення громадської безпеки [6, с. 194].

Незалежно від расової чи національної належності, статті, віку, політичних вподобань, майнового становища працівник міліції повинен завжди в першу чергу захищати права людини. Тому крім вище зазначеного закону, міліціонер керується в своїй діяльності ще й різноманітними внутрішньовідомчими наказами, зокрема одним з таких являється Кодекс поведінки працівника органів внутрішніх справ від 05.11.2011 р. № 825.

Цікавою є думка В.С. Шулінгова, який вважає, що працівники правоохоронного органу не можуть застосовувати будь-які методи для досягнення поставлених перед ними цілей, для них неприйнятний постулат “мета виправдовує засоби” [7, с. 4, 9].

Отже, роблячи висновок, хотілося б зазначити про значимість гуманізму як для кримінального права в цілому, так і для діяльності міліції. Правовий гуманізму закріплений в юридичних нормах, що регулюють відносини в суспільстві. Звичайно, що він забезпечується покаранням, примусом, маючи на меті в першу чергу перевиховання винної особи. Міра покарання завжди у такому випадку залишається справедливою як по відношенню до суб’єкта злочину, так і до потерпілого від нього.

У зв’язку з гуманізацією законодавства в цілому змінюється направленість роботи правоохоронних органів. Вітчизняні законодавці намагаються перейняти все те корисне, що пропонує нам досвід європейського суспільства. Звісна річ, що для повної адаптації наших законів до міжнародних принципів повинен пройти деякий час. А на даний момент від нас, молодого покоління, потрібно лише створити міцний фундамент для подальшої розбудови правової держави.

Список використаної літератури

1. Уголовное право. Общая часть: [учебник] / Отв. ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незамова. – М.: Юрист, 1999. – 516 с.
2. Мальцев В. В. Принципы уголовного права. – Волгоград, 2002. – С. 266.
3. Принцип невідворотності кримінальної відповідальності та гуманізму http://pidruchniki.ws/10870704/pravo/printsip_nevidvorotnosti_kriminalnoyi_vidpovidalnosti_gumanizmu
4. Принцип справедливості та гуманізму в кримінальному праві http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Almpr/2012_3/01_107.pdf

5. Українці низько оцінюють роботу міліції – опитування
<http://khpg.org/index.php?id=1320946416>

6. Проневич О. С. Принципи діяльності поліції (міліції) в поліцейському праві сучасних зарубіжних держав / О. С. Проневич // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2009. – № 2. – С. 191–205.

7. Шилингов В. С. Гуманистические основы деятельности милиции : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 “Теория и история государства и права; история политических и правовых учений” / В. С. Шилингов. – К., 1992. – 20 с.

Пшенична Г.С., студент юридичного факультету гр. ЮД-044.

Науковий керівник: Завгородній В.А., к.ю.н., старший викладач кафедри теорії та історії держави і права

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпропетровськ, Україна);

ЮРИДИЧНІ САНКЦІЇ ЗА ВЧИНЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї ВІДНОСНО ДИТИНИ

Насильство над дітьми в сім'ї заслуговує більш широкого розгляду, оскільки діти є особливо уразливими, потребуючи для свого повноцінного розвитку спеціальної уваги та піклування. За статистичними даними МВС України протягом 2011 р. – 13 654, а в 2012 р. – 14 238 осіб [1], що свідчить про зростання злочинної активності з боку дітей. На наш погляд, зазначені показники прямо або опосередковано залежать від ставлення батьків до своїх дітей, а особливо це стосується застосування насильства щодо них. Таким чином, актуальність теми дослідження зумовлена відсутністю в чинному законодавстві України ефективного механізму протидії насильству в сім'ї відносно дитини, що перш за все, обумовлюється вдосконаленням заходів примусового впливу до осіб, які його вчиняють.

Ратифікувавши основні міжнародні документи з прав дитини, Україна взяла на себе зобов'язання відповідно до ст. 19 Конвенції про права дитини вжити всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства [2].

Пряма заборона на застосування будь-яких форм насильства стосовно дитини з боку батьків або осіб, що їх замінюють, міститься в Конституції України, норми якої визначають і гарантують охорону і захист прав, свобод та інтересів сім'ї та людини та прямо вказує, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом [3]. Досліджуючи чинне законодавство України, слід вказати на відсутність окремих норм, які б встановлювали відповідальність осіб, які вчинили насильство щодо дитини. Так, чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення містить норми, що передбачають відповідні санкції за вчинення насильства в сім'ї, проте порядок їх застосування універсальний незалежно від тієї особи, що стала жертвою.

На нашу думку, відповідальність за вчинення насильства в сім'ї відносно дитини потребує більш ґрунтовного вивчення та внесення змін і доповнень до чинного законодавства України в частині встановлення об'єктивної та належної міри відповідальності, що повинна бути більш суворою, ніж та, що передбачена у санкції статті 173-2 КУпАП та відповідати суспільній небезпеці діяння. У зв'язку із цим, доцільним є доповнення статті 173-2 КУпАП частиною 2 у наступній редакції: «Дії, передбачені ч. 1 цієї статті вчинені відносно дитини».

Відповідно з метою забезпечення безпеки дітей як жертв насильства в сім'ї необхідно внести зміни в частині видів адміністративних стягнень. Вважаємо не об'єктивним застосування штрафу як основного виду адміністративних стягнень за вчинення таких дій, оскільки, перш за все, сума штрафу може тією чи іншою мірою негативно впливати на бюджет сім'ї і зумовлювати економічне насильство відносно дитини. Слід погодитися із думкою М.В. Євсюкової про те, що судова практика свідчить, що часто штрафи застосовуються судами автоматично, без певного з'ясування обставин справи і врахування того, яким чином така санкція вплине на особу правопорушника та жертву насильства [4].

Ще одним, більш ефективним видом стягнення є застосування до правопорушника такого виду санкцій як громадські роботи на строк до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб. Це обумовлюється тим, що правопорушник, на якого накладене адміністративне стягнення у вигляді громадських робіт, не несе фінансових чи майнових втрат, не позбавляється свободи, публічно виконує суспільно-корисну працю у вільний від основної роботи чи навчання час, чим здійснюється виховний вплив як на самого правопорушника, так і на інших громадян. Особливе значення має можливість призначення громадських робіт безробітним порушникам, до яких не можна застосувати виправні роботи і є проблемним стягнення штрафу. В свою чергу адміністративний арешт необхідно застосовувати не як крайній захід, а як основний, оскільки саме під час арешту особа-правопорушник матиме змогу усвідомити своє відношення до дитини та дійсно буде нести заслужену кару. Також арешт є ефективним профілактичним засобом щодо надання можливості іншим членам сім'ї виробити відповідну стратегію поведінки після повернення правопорушника в сім'ю.

Одним із основних засобів профілактики насильства в сім'ї відносно дитини є винесення захисного припису. Але його застосування пов'язане з низкою проблем, одними із яких є його безпосереднє накладення та невиконання. У зв'язку із тим, що дитина не має достатнього правового захисту зі сторони держави, вчинення щодо неї однією із форм домашнього насильства зумовлює негайного винесення захисного припису з боку органів внутрішніх справ у найкоротший строк, що на наш погляд, повинен становити не більше однієї доби з моменту отримання повідомлення чи подання заяви про вчинення насильства в сім'ї відносно дитини або реальної загрози його вчинення. Захисний припис повинен вноситися у двох примірниках та вручатися особі, яка вчинила насильство в сім'ї відносно дитини та жертві насильства чи її близькій особі, що є відповідною гарантією для повноцінного захисту від повторного вчинення акту насильницької поведінки стосовно дитини. Суттєвим недоліком чинного законодавства є відсутність права винесення захисного припису безпосередньо прокурором. Тому слід підтримати думку Г.В. Попова, який вказує на доцільність надання такого права прокурору, оскільки здійснюючи наглядову перевірку прокурор може самостійно виявити факт вчинення насильства в сім'ї та безпосередньо відреагувати таким приписом [5, с. 167].

Таким чином, юридична відповідальність є одним із ефективних засобів запобігання та протидії такому ганебному явищу як насильство в сім'ї відносно дитини. В чинному законодавстві України існує ряд недоліків та неузгодженостей, які не дозволяють ефективно впливати на ситуацію, яка склалась у цій сфері. Однак, запровадження запропонованих за результатами дослідження змін та доповнень дозволить, на наш погляд, удосконалити механізм відповідальності осіб, що вчиняють насильство в сім'ї відносно дитини та сприятиме профілактиці таких дій.

Перелік посилань

1. Статистика МВС України (2010 - листопад 2012 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mvs.gov.ua.
2. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 (ратифікована Постановою ВР № 789-ХІІ від 27.02.91) // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 1990. – № 1. – С. 205.
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України, 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Євсюкова М.В. Громадський моніторинг судової практики у справах, пов'язаних із насильством у сім'ї: сутність та основні результати [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua>.
5. Попов Г.В. Окремі особливості реагування прокурора на порушення прав і свобод дітей / Г.В. Попов // Часопис Київського університету права, 2010. – № 2. – С. 165-169.

Федьора О.М. курсант гр. ГБ – 232

Науковий керівник: Христова Ю.В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпропетровськ, Україна)

ВИДВОРЕННЯ ІНОЗЕМЦІВ ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ ТА ФРАНЦІЇ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

З проголошенням незалежної демократичної Української держави та інтенсивним розвитком нею міжнародного співробітництва різко зростає кількість іноземців та осіб без громадянства, які прибувають у нашу країну. У сучасній період усе більш гостро стає проблема боротьби з незаконною міграцією, тобто з порушеннями іноземцями та особами без громадянства правил перебування в Україні і транзитного проїзду через територію України. Примусове видворення посідає особливе місце серед заходів адміністративно-правового примусу, що застосовується безпосередньо до іноземців та осіб без громадянства, та є особливістю їх юридичної відповідальності. Зокрема, в частині 3 статті 24 «Види адміністративних стягнень» Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) зазначено, що Законами України може бути передбачено адміністративне видворення за межі України іноземців і осіб без громадянства за вчинення адміністративних правопорушень, які грубо порушують правопорядок [1]. В свою чергу, в ст. 30 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» цей захід визначений, як «примусове видворення» [2]. Тобто можна констатувати термінологічну невідповідність поняття «примусове видворення» у досліджуваних нормативно-правових актах. Як указує Колпаков В.К., законодавець не дійшов до однозначного визначення адміністративного видворення як адміністративного стягнення [3, с. 202]. З одного боку, він включив дану норму в ч. 3 ст. 24 КУпАП «Види адміністративних стягнень» – «...законами України може бути передбачено адміністративне видворення за межі України іноземців і осіб без громадянства за вчинення адміністративних правопорушень, які грубо порушують правопорядок», а з іншого – не включив до переліку цих самих стягнень у даній статті.

На відміну від чинного законодавства України про адміністративні правопорушення, положення, які стосуються правового статусу іноземців, у Франції зустрічаються як у поточному законодавстві, так і на конституційному рівні. Декларація прав людини і громадянина 1789 р., що продовжує діяти і в даний час, саме тому й отримала свою назву, що в значній своїй частині звернена до «людини», тобто до всіх осіб, які перебувають на території держави, незалежно від наявності або відсутності у них французького громадянства. Цей історичний документ містить найважливіші положення, які були прийняті, нерідко дослівно, більшістю країн світу і стали основою цілого ряду міжнародних документів. Що стосується власне регулювання правового статусу іноземців на рівні поточного законодавства, то відносяться до цього положення «розсипані» по цілому ряду законів і підзаконних актів. Серед них особливо слід виділити ордонанс 45-2658 від 2 листопада 1945 (ордонанс у Франції - це акт глави держави). Даний акт регулює умови в'їзду та перебування іноземців у Франції, за винятком випадків, коли положення міжнародних договорів та відповідних правил не встановлюють інше. Крім того, положення ордонанс не застосовуються до дипломатичних і консульських представників [4].

Рішення про видворення іноземного громадянина з Франції може бути прийнято у випадках, якщо: а) іноземний громадянин не може підтвердити законність в'їзду на територію Франції (за винятком наявності чинного дозволу на проживання), б) закін-

чився термін дії візи або закінчився тримісячний термін (для категорії осіб безвізового в'їзду) з моменту в'їзду на територію Франції і відсутня вид на проживання; в) закінчився місячний термін від дати отримання повідомлення про відмову у продовженні дозволу на проживання чи його вилучення; г) пройшло більше місяця з моменту закінчення тимчасового виду на проживання і іноземний громадянин не звернувся з проханням про його продовження; д) стосовно іноземного громадянина набув чинності звинувачувальний вирок у зв'язку з підробкою, складанням під чужим ім'ям або відсутністю дозволу виду на проживання; е) видана іноземному громадянину розписка про отримання запиту на дозвіл на проживання або тимчасового дозволу на перебування була у нього вилучена або якщо йому було відмовлено в поновленні цих документів; ж) посвідку на проживання був вилучений або іноземному громадянину було відмовлено у видачі або поновленні дозволу на проживання у разі порушення громадського порядку. Якщо рішення про видворення з Франції скасовується, іноземцю видається тимчасовий дозвіл про перебування на території до того моменту, поки префект знову не винесе рішення щодо його приводу. Рішення, винесене головою адміністративного суду або його представником, може бути оскаржена протягом одного місяця у відділі з вирішення судових спорів Державної ради або ж у державного радника, призначеного останнім. Оскарження не зупиняє виконання цього рішення.

Особливістю законодавства Франції є те, що у відповідності до ст. 131-30 КК Франції видворення іноземця (заборона на перебування на французькій території) є додатковим кримінальним покаранням за вчинення будь-якого злочину, якщо це передбачено законом. Наприклад, до іноземного терориста застосовується додаткова заборона на перебування на французькій території (ст. 422-4 КК Франції). Заборона іноземцю перебувати на французькій території може бути як безстроковою, так і на строк до 10 років. Засуджена особа видворяється з країни після відбуття основного покарання [5].

Таким чином, детальному аналізу були піддані законодавчі та нормативні акти Франції, досвід яких щодо правового регулювання адміністративного видворення іноземців та осіб без громадянства може бути використано і в Україні. Проте, незважаючи на існування правових норм, що встановлюють підстави та порядок застосування примусового видворення іноземців та осіб без громадянства, у цій сфері правозастосовної діяльності існує ряд невирішених проблем, які в кінцевому рахунку позначаються на загальному рівні забезпечення прав іноземців та осіб без громадянства. У зв'язку з вищевикладеним пропонуємо внести зміни до статті 24 КУпАП та включити примусове видворення іноземців і осіб без громадянства до переліку адміністративних стягнень, а також до санкцій відповідних статей особливої частини КУпАП.

Перелік посилань

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : станом на 11 серпня 2013 р. [Електронний ресурс].– Режим доступу до кодексу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/page2>
2. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства. Закон України : станом на 11 серпня 2013 р. [Електронний ресурс].– Режим доступу до закону: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>
3. Колпаков В.К. Адміністративно-правові проблеми видворення іноземців // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ: Збірник. – Львів: Львівський інститут внутрішніх справ при НАВС України, 2004. – Вип. 1. – С. 201–203.
4. Андрєєва Г., Титова Т. Правовий статус іноземців у Франції // Бюлетень Інституту країн СНД № 46, 47 [Електронний ресурс].– Режим доступу до журналу: <http://zaripai.com.ua>.
5. Кримінальний кодекс Франції : станом на 1 січня 2010 р. [Електронний ресурс].– Режим доступу до кодексу: <http://constitutions.ru/archives/5859/6>